

8. Философский энциклопедический словарь / [гл. редакция : Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов]. – М. : Советская энциклопедия, 1983.

9. Философский энциклопедический словарь / [под ред. Е. Ф. Губского, Г. В. Кораблевой, В. А. Лутченко]. – М. : ИНФРА-М, 1998.

10. Цалін С. Д. Словник термінів з логіки / Цалін С. Д. – Х. : Основа, 2002.

11. Юридична енциклопедія / [за ред. Ю. С. Шемшученка]. – К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. – Т. 3.

Стаття надійшла до редакції 15.05.2013 р.

УДК 338.242.4

М. С. Онуфрик,
вчений секретар НДІ фінансового права,
Національний університет ДПС України

ПІЛЬГОВЕ ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ КОНТЕКСТ

У статті проаналізовано законодавство України з питань пільгового оподаткування фізичних осіб та надано пропозиції щодо його вдосконалення в контексті забезпечення виконання податками своїх функцій стосовно населення України, зокрема запропоновано внесення змін до Довідника податкових пільг.

В статті осуществлен анализ законодательства Украины по вопросам льготного налогообложения физических лиц и предложены пути его усовершенствования в контексте обеспечения выполнения налогами своих функций в отношении населения Украины, в частности предложено внесение изменений в Справочник налоговых льгот.

The article analyzes the legislation of Ukraine on tax incentives for individuals and provided suggestions for its improvement in the context of implementation of its functions in relation to the population of Ukraine. In particular, proposed amendments to the Handbook exemptions.

Ключові слова: податкова пільга, фізична особа, податкова знижка, ставка податку.

Ухвалення Податкового кодексу у грудні 2010 року позитивно вплинуло на всі сфери економіки нашої держави, що позначилося також на міжнародних рейтингах України. Проте процес удосконалення податкового законодавства не припиняється до сьогодні і є досить жвавим. Це стосується не лише Податкового кодексу України, але й інших нормативно-правових актів у сфері оподаткування. Зокрема, потребують врегулювання питання систематизації, обліку та контролю за наданням податкових пільг для фізичних осіб.

Проблематиці пільгового оподаткування присвятили свої праці такі відомі українські вчені, як Т. І. Єфименко [8], І. Є. Криницький [3], М. П. Кучерявенко [4], Н. Ю. Пришва [7], А. М. Соколовська [8]. Так, вони дослідили питання історії податкової пільги, її ознак, функцій, видів, економічної сутності та ефективності тощо. Водночас бракує прикладних досліджень, спрямованих на обґрунтування і вдосконалення практичних підходів до ефективного функціонування податкових пільг та їх упровадження у практику діяльності Міністерства доходів і зборів. Нерозкритими (як з наукового, так і з боку законодавчого врегулювання) залишаються питання пільгового оподаткування фізичних осіб.

Мета статті – проаналізувати законодавство України з питань пільгового оподаткування фізичних осіб та надати пропозиції щодо його вдосконалення в контексті забезпечення виконання податками своїх функцій стосовно населення України.

Відповідно до Податкового кодексу України (далі – ПКУ), податкова пільга – передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування і сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності окремих

Фінансове право № 2 (24), 2013

© Онуфрик М. С., 2013

підстав, якими є особливості, що характеризують певну групу платників податків, вид їх діяльності, об'єкт оподаткування або характер та суспільне значення здійснюваних ними витрат [6].

Стаття 15 ПКУ декларує, що платниками податків визнаються як фізичні особи (резиденти і нерезиденти України), так і юридичні особи (резиденти і нерезиденти України) та їх відокремлені підрозділи. Отже, і фізичні, і юридичні особи мають право на користування податковими пільгами. Водночас у нормах статті 30 ПКУ (підп. 30.6) ідеться про те, що лише суб'єкти господарювання (якими згідно з ПКУ – підп. 14.1.139 – є лише юридичні особи) здійснюють облік сум податків та зборів, не сплачених ними до бюджету.

Довідники № 65/1 і № 65/2 пільг, наданих чинним законодавством зі сплати податків та зборів станом на 01.04.2013 р., не містять переліку пільг з податку на доходи фізичних осіб [1; 2]. Відомо, що податок на доходи фізичних осіб забезпечує близько 80 % дохідної частини місцевих бюджетів і є таким чином бюджетоутворюючим. У довідниках пільг також відсутні дані про наявність податкових пільг для фізичних осіб за такими податками: плата за землю, збір за першу реєстрацію транспортного засобу, туристичний збір. Водночас зміст пільги за цими податками для юридичних осіб відображається.

Отже, спираючись на чинне українське законодавство, можна зробити висновок, що фізичні особи не користуються податковими пільгами згідно з законодавством взагалі, не ведеться їх облік, контроль, не визначається ефективність тощо.

Що стосується позиції науковців, то автори Науково-практичного коментарю до Податкового кодексу без додаткової аргументації відносять до

15

податкових пільг окремі норми податку на доходи фізичних осіб як приклад за певними позиціями документа [5]. Наведемо окремі з них: «Податкові пільги – це переваги, що надаються окремим категоріям платників податків, зборів перед іншими платниками та полягають у повному чи частковому звільненні їх від оподаткування. Види пільг:

1) зменшення розміру податку:

– зменшення податкового зобов'язання після нарахування податку (наприклад, надання податкової соціальної пільги при сплаті податку на доходи фізичних осіб);

– встановлення зниженої ставки податку (наприклад, відповідно до п. 167.4 ст. 167 ПК передбачено застосування для шахтарів зниженої ставки податку на доходи фізичних осіб у розмірі 10 відсотків)».

На нашу думку, фізичні особи в Україні користуються податковими пільгами, які необхідно обліковувати і контролювати, у тому числі з метою визначення їх економічної та соціальної ефективності, адже саме ці адресні пільги покликані забезпечити такі основоположні принципи оподаткування, як соціальна справедливість, економічність, нейтральність тощо.

Спираючись на законодавче визначення податкової пільги, вважаємо, що до переліку податкових пільг, які надаються фізичним особам, варто віднести:

1. Податкова соціальна пільга з податку на доходи фізичних осіб. Згідно з ПКУ (ст. 169) платник податку має право на зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу, отриманого від одного роботодавця у вигляді заробітної плати, на суму податкової соціальної пільги, якщо його розмір не перевищує суми, яка дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 грн. Підставою для надання пільги є характер та суспільне значення здійснюваних платниками податків витрат. Податкова соціальна пільга надається шляхом податкового вирахування (знижки), що зменшує базу оподаткування до нарахування податку та збору.

2. Податкова знижка. Податкова знижка для фізичних осіб, які не є суб'єктами господарювання, – документально підтверджена сума (вартість) витрат платника податку-резидента у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг) у резидентів – фізичних або юридичних осіб – протягом звітного року, на яку дозволяється зменшення його загального річного оподаткованого доходу, одержаного за наслідками такого звітного року у вигляді заробітної плати, у випадках, визначених ПКУ (підп. 170 п. 1 ст. 14) [6]. Підставою для надання пільги є характер та суспільне значення здійснюваних платниками податків витрат. Податкова знижка надається шляхом зменшення податкового зобов'язання після нарахування податку та збору.

3. Пільгові ставки оподаткування для окремих видів доходів та платників податку на доходи фізичних осіб. Ставка податку на доходи фізичних

осіб встановлена на рівні 15 % бази оподаткування. Пунктом 167.2 ст. 167 ПКУ встановлено, що ставка податку становить 5 % бази оподаткування щодо доходу, нарахованого як:

– процент на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок;

– процентний або дисконтний дохід за іменним ощадним (депозитним) сертифікатом;

– процент на вклад (депозит) члена кредитної спілки у кредитній спілці;

– дохід, який виплачується компанією, що управляє активами інституту спільного інвестування, на розміщені активи відповідно до закону, включаючи дохід, що виплачується (нараховується) емітентом унаслідок викупу (погашення) цінних паперів інституту спільного інвестування, відповідно до закону, який визначається як різниця між сумою, отриманою від викупу, та сумою коштів або вартістю майна, сплаченою платником податку продавцю (у тому числі емітенту) у зв'язку з придбанням таких цінних паперів, як компенсація їх вартості;

– дохід за іпотечними цінними паперами (іпотечними облигаціями та сертифікатами) відповідно до закону;

– дохід у вигляді процентів (дисконту), отриманий власником облигації від їх емітента відповідно до закону;

– дохід за сертифікатом фонду операцій з нерухомістю та дохід, отриманий платником податку внаслідок викупу (погашення) управителем сертифікатів фонду операцій з нерухомістю в порядку, визначеному у проспекті емісії сертифікатів;

– доходи у вигляді дивідендів;

– дохід у вигляді інвестиційного прибутку від операцій з облигаціями внутрішніх державних позик, у тому числі від зміни курсу іноземної валюти;

– доходи в інших випадках, прямо визначених відповідними нормами цього розділу.

Пункт 167.4 ст. 167 ПКУ також декларує, що ставка податку становить 10 % бази оподаткування щодо доходу у формі заробітної плати, шахтарів – працівників, які видобувають вугілля, залізну руду, руди кольорових і рідкісних металів, марганцеві та уранові руди, працівників шахтобудівних підприємств, які зайняті на підземних роботах повний робочий день та 50 % і більше робочого часу на рік, а також працівників державних воєнізованих аварійно-рятувальних служб (формувань), у тому числі центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, у вугільній промисловості, – за Списком № 1 виробництв, робіт, професій, посад і показників на підземних роботах, на роботах з особливо шкідливими і важкими умовами праці, зайнятість у яких повний робочий день дає право на пенсію за віком на пільгових умовах, затверджених Кабінетом Міністрів України [6].

4. Невнесення окремих видів доходів до загального річного оподаткованого доходу платника податку на доходи фізичних осіб. Норми ПКУ (підп. 170.2.8) декларують, що дохід, отриманий платником податку протягом звітного податкового року від продажу інвестиційних активів, якщо сума та-

кого доходу не перевищує суми, визначеної в абзаци першому підп. 169.4.1 п. 169.4 ст. 169 ПКУ, і дохід, отриманий платником податку від продажу інвестиційних активів у випадку, встановленому підп. 165.1.40 та 165.1.52 п. 165.1 ст. 165, не підлягає оподаткуванню та не входить до загального річного оподатковуваного доходу [6]. Підставою для надання даної пільги є особливості, що характеризують об'єкт оподаткування, надається шляхом звільнення від сплати податку та збору.

5. Податкові пільги з плати за землю. Довідник пільг № 65/1 і Довідник № 65/2 містять інформацію щодо пільг з плати за землю для юридичних осіб [1; 2]. Водночас ст. 281 ПКУ має назву «Пільги щодо сплати податку для фізичних осіб» і встановлює, що від сплати податку звільняються: інваліди першої і другої груп; фізичні особи, які виховують трьох і більше дітей віком до 18 років; пенсіонери (за віком); ветерани війни та особи, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»; фізичні особи, визнані законом особами, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи [6]. Підставою для надання пільги з плати за землю є особливості, що характеризують певну групу платників податків. Пільга надається шляхом звільнення від сплати податку.

6. Податкові пільги за першу реєстрацію транспортного засобу. Стаття 235 ПКУ «Пільги щодо збору», зокрема п. 235.1, закріплює право інвалідів на користування пільгою зі збору за першу реєстрацію транспортного засобу, якщо вони є власниками легкових автомобілів з об'ємом циліндрів двигуна до 1 500 куб. см, які придбані за рахунок коштів державного чи місцевих бюджетів та/або безоплатно передані інвалідам відповідно до законодавства України [6]. Підставою для надання пільги за першу реєстрацію транспортного засобу є особливості, що характеризують певну групу платників податків. Пільга надається шляхом звільнення від сплати податку.

Після визначення науково обгрунтованого і законодавчо затвердженого переліку податкових пільг, що надаються фізичним особам, постає питання про їх облік. На сьогодні існує декілька механізмів обліку і контролю податкових пільг, що надаються фізичним особам:

1. Державний реєстр фізичних осіб – платників податків. Зокрема, підп. 70.3.5 ПКУ декларує, що до інформаційної бази Державного реєстру вносяться такі дані про фізичних осіб, як, зокрема, інформація про податкову знижку та податкові пільги платника податків [6].

2. Подання звітності податковими агентами за формою № 1-ДФ «Податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податку, і сум утриманого з них податку».

3. Податкова декларація, зокрема додаток 6 «Перелік сум витрат, що включаються до складу податкової знижки».

Підсумовуючи викладене, відзначимо потребу у нормативно-правовому врегулюванні питання виокремлення, обліку та здійснення контролю за

пільговим оподаткуванням фізичних осіб, що зумовлене:

- вагомістю податку на доходи фізичних осіб у наповненні бюджету;
- запровадженням обліку податкових пільг для фізичних осіб за тими податками, що вже обліковуються у розрізі юридичних осіб;
- необхідністю у визначенні економічної та соціальної ефективності податкових пільг;
- реалізацією основних принципів оподаткування (соціальна справедливість, економічність, нейтральність).

Список використаної літератури

1. Довідник № 65/1 податкових пільг, що є втратами доходів бюджету : станом на 01.04.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dtk.com.ua/show/0sid057.html>.
2. Довідник № 65/2 інших податкових пільг : станом на 01.04.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dtk.com.ua/show/0sid057.html>.
3. Криницький І. Є. Ознаки податково-правової пільги : проблеми формування / І. Є. Криницький // Право України. – 2013. – № 1–2. – С. 106–111.
4. Кучерявенко Н. П. Налоговое право : [учебник] / Кучерявенко Н. П. – Х. : Легас, 2001. – 584 с.
5. Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ІАЦ «ЛІГА».
6. Податковий кодекс України : від 02.12.2010 р. № 2755 // Голос України. – 2010. – № 229–230.
7. Пришва Н. Ю. Податкове право : [навчальний посібник] / Пришва Н. Ю. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 368 с.
8. Система податкових пільг в Україні в контексті європейського досвіду / [А. М. Соколовська та ін.]. – К. : НДФІ, 2006. – 320 с.

Стаття надійшла до редакції 08.05.2013 р.